

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

НАУКОВІ ЗАПИСКИ КАФЕДРИ ПЕДАГОГІКИ

Випуск XXXVI

Харків
2014

Формування методичної компетентності майбутніх фахівців шляхом застосування завдань навчально-дослідного характеру під час проходження педагогічної практики

У статті досліджуються можливості використання завдань навчально-дослідного характеру у процесі проходження різних видів педагогічної практики, вивчено метод проектів як один із способів формування методичної компетентності майбутніх вчителів початкової школи, проаналізовано способи вивчення студентами педагогічний досвід під час практичної підготовки.

Ключові слова: педагогічна практика, навчально-дослідні завдання, методичні знання, метод проектів, методичний проект, педагогічний досвід.

Формирование методической компетентности будущих специалистов путём применения заданий учебно-исследовательского характера во время прохождения педагогической практики

В статье исследуются возможности использования заданий учебно-исследовательского характера в процессе прохождения различных видов педагогической практики, изучено метод проектов как один из способов формирования методической компетентности будущих учителей начальной школы, проанализированы способы изучения студентами педагогический опыт в ходе практической подготовки.

Ключевые слова: педагогическая практика, учебно-исследовательские задания, методические знания, метод проектов, методический проект, педагогический опыт.

Formation of methodological competence of professionals by applying the objectives of the research nature during their teaching practice

This paper investigates the possibility of using the objectives of the research nature of the process of passing different kinds of pedagogical practices studied project method as a way of forming methodological competence of primary school teachers, analysis methods study of teaching experience during practical training.

Keywords: teaching practice, teaching and research objectives, methodological knowledge, project method, methodological design, teaching experience.

Постановка проблеми. Зважаючи на необхідність у якісно новій підготовці педагога початкової школи, яка дозволяє суміщати фундаментальність професійних базових знань з інноваційністю мислення і практико-орієнтованим, дослідницьким підходом до розвитку конкретних освітніх проблем, виникає питання удосконалення методичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів шляхом виконання студентами завдань навчально-дослідного характеру та постійного вивчення педагогічного досвіду з подальшим його використанням під час різних видів педагогічної практики.

Розвиток методичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів залежить від вимог до його методичних знань у навчальному закладі та від середовища педагогічної практики, в якому майбутній педагог здобуває професійно-педагогічні уміння. Головними складовими середовища педагогічної практики щодо здобуття методичних знань виступають навчально-дослідні завдання, що передбачають пошук нестандартних, оригінальних рішень та вивчення

традиційного і інноваційного педагогічного досвіду, а також шляхів його використання у практичній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій [1, 4, 6] свідчить про те, що важлива роль у забезпеченні високої якості освіти та формуванні конкурентоспроможних фахівців належить педагогічній практиці студентів.

Зробивши ґрунтовний аналіз ряду дисертаційних досліджень Ю. Соляникова, Ф. Галіулліної, О. Нечаєвої, О. Глуценко, О. Казанцевої, Т. Калашникової, відзначимо, що науковці розглядають навчально-дослідну роботу студентів як невід'ємну складову частину навчального процесу, яка охоплює всі види навчальної діяльності і здійснюється через гармонійне впровадження елементів наукових досліджень у навчальний процес на лекційних, практичних заняттях, при підготовці курсових, дипломних, магістерських проектів та під час практичної підготовки студентів.

Однак, досліджень, спрямованих на вивчення особливостей навчально-дослідної роботи студентів-майбутніх учителів початкових класів під час проходження педагогічної практики здійснювалось дуже мало.

Мета статті – розкрити потенціал навчально-дослідних завдань та педагогічного досвіду щодо забезпечення дієвості методичних знань для формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Формування методичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів має відбуватися, в першу чергу, у інноваційному інформаційно-професійному середовищі педагогічної практики, в якому майбутній педагог здобуває професійно-педагогічні уміння. У такому середовищі має діяти система навчально-дослідних завдань щодо здобуття методичних знань майбутніми

вчителями початкових класів, які спрямовуються на потребу у підвищенні рівня методичної компетентності педагогів.

Узагальнюючи ідеї К. Казанцевої [4], відзначимо, що залучення студентів до навчально-дослідної роботи під час проходження різних видів педагогічної практики припускає виховання прагнення до самоосвіти, творчої активності, розвиток творчого підходу при вирішенні проблемних педагогічних завдань, оволодіння загальними і частковими методами дослідження, сприяє оволодінню інтелектуально-творчих, інформаційно-гностичних, рефлексивно-дослідницьких умінь, які включає в себе методична компетентність.

Навчально-дослідні завдання відкривають значні можливості щодо формування методичної компетентності у процесі педагогічної практики, такі, як:

- вивчення, творче осмислення, систематизація та практичне впровадження навчального матеріалу з досліджуваної проблеми;
- поповнення і поглиблення набутих у процесі аудиторної роботи знань, умінь і навичок (пошук інформаційних джерел, роботу з матеріалами Інтернету для отримання найновішої інформації з різних проблем педагогічної діяльності, їх науковий аналіз);
- спостереження за роботою учителів, учнів, аналіз власних спостережень та спостережень однокласників, ретроспективний аналіз фактів власного шкільного життя;
- вивчення передового педагогічного досвіду, досвіду творчих учителів та майстрів педагогічної справи;
- здійснення педагогічного міні-дослідження (інтерв'ю, бесіди, анкетування тощо);
- обґрунтування власної позиції щодо шляхів розв'язання проблеми;
- активізацію пізнавальної активності студентів;
- формування дослідницьких умінь.

У контексті нашого дослідження було досліджено метод проектів як одну із сучасних педагогічних технологій, що вимагає від студентів творчості, пошуку нестандартних, оригінальних рішень.

Слово «проект» у перекладі з латинської означає «кинутий вперед – план, задум». Проектування розглядається як особливий вид діяльності, що відрізняється від наукової та виробничої діяльності, а сфера його застосування охоплює і систему освіти [8].

Метод проектів не є принципово новим у світовій педагогіці. Він виник ще в 20-ті роки минулого століття в США. Американський філософ і педагог Дж. Дьюї, а також його учень В.Х. Кілпатрик пропонували будувати навчання на активній основі, через доцільну діяльність учня, власну зацікавленість у знаннях, що здобуваються, які можуть і повинні знадобитися їм у житті.

Ідею проектів у педагогіці розгляди і відомі українські вчені ХХ століття (А. Макаренко, В. Сухомлинський, Г. Ващенко, І. Іванова, Б. Ананьєв, В. Беспалько та інші). В.Сухомлинський підкреслював, що педагогіка може набути рис проектуючої науки, якщо достатньою мірою опиратиметься на психологічні знання, відійде від емпіричних узагальнень у досягненні цілей виховання, навчання і розвитку, використовуватиме цілепокладання, системний підхід, моделювання, активне перетворення педагогічної діяльності. Вчений називав проектування найголовнішою сферою єднання теорії та практики [10, с. 419].

Як зазначають науковці [2, 8, 9], проектування є керованою організаторсько-педагогічною системою. Мета її полягає у створенні та реалізації побудованого на суб'єт-суб'єктній взаємодії оптимального навчально-виховного процесу, у тому числі і педагогічної практики. Прихильники проектування відстоюють “принцип пізнання за допомогою діяльності”, розглядаючи діяльність як різновид творчої роботи, де студент виступає її активним учасником [5, с. 69].

Особливе місце займає метод проектів у процесі педагогічної практики. За своєю суттю вона є проміжною ланкою між теоретичним навчанням і самостійною педагогічною діяльністю. У процесі проходження практики студентам доводиться поєднувати в реальних умовах отриманий багаж теоретичних знань з педагогічною діяльністю.

Відповідно до навчального плану спеціальності 5.01010201 Початкова освіта педагогічну практику студенти починають проходити з другого курсу. Згідно з завданнями, зазначеними у програмах практик, студенти повинні самостійно проводити виховні заходи та уроки з дисциплін початкової школи. Така діяльність дає значні можливості для впровадження проектної технології.

У контексті нашого дослідження впровадження методу проектів у педагогічну практику дає можливість підвищувати дослідницький характер педагогічної практики, що в свою чергу сприяє розвитку інтелектуально-творчих, інформаційно-гностичних, рефлексивно-дослідницьких умінь студентів.

У процесі педагогічної практики студенти можуть виконувати наступні типи проектів: дослідницькі, творчі, ігрові та рольові, інформаційні, практико-орієнтовані. Дослідницькі проекти виконуються за логікою і структурою наукового дослідження та використовуються у процесі науково-пошукової діяльності. Творчі проекти відрізняє від інших відповідне оформлення результатів. Учасники рольових і ігрових проектів беруть на себе певні ролі, зумовлені характером і змістом проекту. Інформаційні проекти спрямовані на збір даних про якийсь об'єкт, явище та узагальнення фактів. Практико-орієнтовані проекти відрізняє чітко визначений із самого початку результат діяльності його учасників, обов'язково орієнтований на їх соціальні інтереси. Такий проект потребує ретельно продуманої структури, сценарію діяльності його учасників з визначенням функцій кожного з них, чітких висновків, тобто участі кожного в оформленні результатів кінцевого продукту [9, с. 122].

Проектна технологія за своєю сутністю спрямована на утворення індивідуальної траєкторії успішного розвитку методичної компетентності, яка передбачає творчий підхід до розв'язання методичних, пізнавальних, наукових проблем, котрі виникатимуть в ході проходження різних видів педагогічної практики.

Ще одним напрямом роботи щодо формування методичної компетентності майбутнього фахівця є ознайомлення студентів із традиційним та інноваційним педагогічним досвідом. Цінність педагогічного досвіду щодо формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів полягає в тому, що він, за словами К. Скаткіна та І. Підласого, є засобом пізнання педагогічних явищ (гносеологічна функція), фіксації, збереження, передачі інформації про результати практичної педагогічної діяльності (інформаційно-комунікаційна функція).

Зазначимо, що до складу поняття «педагогічний досвід» входить вужче поняття «передового педагогічного досвіду» як його різновиду. Передовий педагогічний досвід формується на основі педагогічного досвіду загалом як самостійна функціональна підсистема зі своїм набором ефективних прийомів та методів навчання й виховання, правилами їх застосування і оцінювання.

Аналіз педагогічної спадщини А. Макаренка, носія передових педагогічних ідей, свідчить, що він убачав у педагогічному досвіді складний процес, в якому нерозривно пов'язані мета, впливи, діяльність педагога і вихованців, засоби впливу і результати їх застосування. Педагог визначав «педагогічний досвід», з одного боку, як практикум виховання, з іншого – як продукт майстерності вихователя, що добутий у результаті довготривалої роботи [6, с. 68].

У ряді періодичних видань середини ХХ століття («Народное образование») наголошувалося на доцільності вивчення педагогічного досвіду як вчителями, так і студентами під час їхньої практики [3, 7]. Так, наприклад, на сторінках журналу «Народное образование» був надрукований досвід учительки початкових класів П. Колесової, яка домагалася активності всіх учнів на уроці, привчала до подолання труднощів, розвивала в них самостійність мислення, забезпечувала міцність і стійкість знань [3, с. 8].

Вивчати передовий педагогічний досвід студенти мають можливість на відкритих і показових уроках та заняттях, спостереженнях; під час усних повідомлень результатів вивченого у виступах педагогів на конференціях, круглих столах, спеціальних засіданнях методичних об'єднань, майстер-класах тощо; письмові повідомлення результатів вивченого, узагальнення передового педагогічного досвіду у формі методичних листів, методичних розробок, статей у газетах і журналах, видання брошур, монографій, збірників матеріалів конференцій і семінарів та інше.

Як зазначено у програмах різних видів практик, однією із функцій практичної підготовки є вивчення педагогічного досвіду, новітніх педагогічних систем, сучасних технологій навчання та виховання.

З перших дні практики студенти починають вивчати досвід вчителя початкових класів, отримуючи у нього консультації, методичну допомогу під час підготовки до занять чи уроків, спостерігаючи за його педагогічною діяльністю тощо. Під час аналізу діяльності вчителя студенти узагальнюють та роблять критичний аналіз педагогічного досвіду. Крім цього, студенти мають можливість вивчати педагогічний досвід за літературними джерелами, відвідуючи екскурсії до авторських шкіл педагогів-новаторів, за власними спостереженнями. У

процесі такої діяльності студенти не тільки констатують факт успіху роботи педагога та його методу, а й придивляються до конкретних кроків учителя. Наприклад, В. Шаталов для успішного навчання дітей організовує допомогу їм у формі опорного конспекту, багаторазового повторення нового матеріалу, що полегшує працю учнів, створює ситуацію успіху та особистісного розвитку кожного [2, с. 35].

Вивчення педагогічного досвіду можливе через інформаційні та комп'ютерні технології, зокрема мультимедії, комп'ютери, локальні та міжнародні освітянські мережі, web-сайти, відео-програми тощо [1].

Таким чином, у студентів відбувається формування власного методичного досвіду, закріплення методичних знань, створення особистих інформаційних та навчально-методичних ресурсів, які можливо застосовувати під час педагогічної діяльності.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, забезпечення дієвості методичних знань у інноваційному інформаційно-професійному середовищі педагогічної практики сприятиме розвитку методичної компетентності майбутніх педагогів за умов виконання студентами завдань навчально-дослідного характеру та вивчення педагогічного досвіду педагогів. Перспективами подальшого розвитку є розробка та апробація методичних проектів.

Список використаних джерел

1. Батышев С.Я. Профессиональная педагогика / С.Я. Батышев. – М.: Асоц. профессионального образование, 1999. – 904 с.
2. Гуревич Р.С. Педагогічні технології: сутність і структура / Р.С. Гуревич // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців. – Київ-Вінниця, 2002. – С. 35–41.
3. Дубравина Л.А. Об изучении и распространении лучшего педагогического опыта. // Народное образование, 1950, № 3. – С. 7–19.

4. Казанцева Е.С. Личностно-ориентированный подход к организации учебно-исследовательской деятельности студентов: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Казанцева Екатерина Сергеевна. – Нижний Новгород, 2006. – 172 с.
5. Киселиця Л.Б. Проектні технології – основа виховної системи. // Рідна школа. – 2007, № 10. – С. 32–36.
6. Копилка педагогического опыта // Народное образование, 1959, № 2. – С. 68–70.
7. Корогородский В.И. Изучение лучшего опыта школ // Народное образование, 1950, № 8. – С. 47–49.
8. Проектна технологія. Настільна книга педагога. – Харків: Видавнича група “Основа”, 2006. – 168 с.
9. Сисоєва С.О. Особистісно зорієнтовані педагогічні технології: метод проектів / С.О.Сисоєва // Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: практико-зорієнтований збірник; кер. С.М. Шевцова, І.Г. Єрмаков. – К.: Видавництво „Департамент”, 2003. – С. 122.
10. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям // Вибрані педагогічні твори: В 5-ти т. – К., 1976. – Т.2. – С.419–656.